

Nekrologi

PROF. DR JANINA HEYDZIANKA-PILATOWA
(1905 - 1986)

Dnia 26 października 1986 r. zmarła w Londynie Janina Heydzianka-Pilatowa, polonistka i slawistka, profesor filologii polskiej w Polskim Uniwersytecie na Obczyźnie. Z tym uniwersytetem związała się od początku jego istnienia aż po 1985 r. Wykładała tu filologię polską, początkowo jako wykładowca, od 1964 r. jako docent, a od 1965 r. jako profesor. Uniwersytet Polski na Obczyźnie obdarzył Ją najwyższą swoją godnością — doktoratem *honoris causa*, którego akt nadania ogłoszony został w dniu inauguracji roku akademickiego 1986/1987 — 25 października, jeden dzień przed Jej zgonem.

Prof. dr J. Heydzianka-Pilatowa urodziła się 20 XI 1899 r. w miejscowości Kaczyce k. miasta Gura Humora, w pow. suczawskim (Bukowina, w Monarchii Austriacko-Węgierskiej, dziś Rumunia). Państwowe Seminarium Żeńskie we Lwowie ukończyła jako eksternistka, zdając tam maturę 20 IX 1921 r., a niecały rok później, 20 VI 1922 r. otrzymała świadectwo maturalne Gimnazjum Humanistycznego SS. Nazaretanek w tymże mieście. Studia wyższe odbyła na Uniwersytecie Jana Kazimierza na Wydziale Humanistycznym w dziedzinie językoznawstwa słowiańskiego i literatury polskiej. Doktorat z zakresu filologii słowiańskiej uzyskała w 1926 r. na podstawie rozprawy pt. *Szczątki składni połabskiej*, opublikowanej w „*Slavia Occidentalis*” t. VI, 1927, ss. 26-69. W latach 1929-1939 pracowała zawodowo jako nauczycielka języka polskiego, historii i psychologii w Państwowym Gimnazjum Zawodowym we Lwowie, pisząc równocześnie prace naukowe. W środowisku naukowym zyskała sobie wysokie uznanie za rozprawy z polabistyki: *Niemieckie wyrazy złożone w języku połabskim* („*Slavia Occidentalis*” t. III/IV, 1925, ss. 232-240) oraz *Słownictwo połabskie w zakresie uprawy lnu* („*Slavia Occidentalis*” t. XII, 1933, ss. 258-263). Z tego tytułu w 1934 r. Komisja Językowa Polskiej Akademii Umiejętności powołała Ją na swego współpracownika.

Po wybuchu II wojny światowej prof. Heydzianka-Pilatowa dzieliła losy swych współziomków deportowanych do Kazachstanu. W latach 1943-1947 pełniła służbę oficera Pomocniczej Wojskowej Służby Kobiet w stopniu kapitana, pracując na stanowisku referenta w Sekcji Wydawniczej Jednostek Wojsk na Środkowym Wschodzie w Jeruzolimie. Wtedy to opracowała i wydała trzy tomy pozycji *Polskim szlakiem — książka dla żołnierza* (Jeruzolima 1943), zbiór poezji Beaty Obertyńskiej pt. *Otawa* (Jeruzolima 1943) oraz *Śląska ojczyzna* (Jeruzolima 1945). W latach 1947-1949 pracowała w *Polish Resettlement Corps in Great Britain*.

Po zakończeniu wojny J. Heydzianka-Pilatowa osiedliła się na stałe w Londynie i wróciła do swojej działalności naukowej i dydaktycznej podejmując pracę wykładowcy w PUNO. Częściowo kontynuuje swoje badania slawistyczne nad językiem Drzewian połabskich publikując zarówno w Londynie (*Nazwy pór roku w języku połabskich Drzewian*, „*Rocznik Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie*” t. I, 1988).

nie", t. VIII, 1957-1958, ss. 60-67 oraz *Nazwy i określenia słońca i księżyca w języku połabskich Drzewian* [komunikat], *ibidem*, t. X, 1959-1960, s. 87), jak i w kraju (cykl artykułów pt. *Określenia czasu w języku Drzewian połabskich*, cz. 1-5, drukowany w czasopiśmie „*Slavia Occidentalis*” t. 26-30 i 34). Poświęca też uwagę aktualnym problemom nauki i kultury polskiej za granicą pisząc artykuły: *Kilka uwag o „obczyźnie”* (drukowany w „*Roczniku Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie*” t. VI, 1955-1956, ss. 89-93) oraz *Język polski jako element kultury narodowej* (zamieszczony w pracy zbiorowej *Polska i jej dorobek dziejowy* t. I, Londyn 1956, ss. 47-51). Interesuje się również spuścizną naukową wielkiego polskiego uczonego osiadłego poza granicami kraju — etnologa, antropologa i teoretyka kultury, Bronisława Malinowskiego — czego wyrazem był artykuł pt. *Problemy językowe w pracach Bronisława Malinowskiego* („*Rocznik Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie*” t. VII, 1956-1957, ss. 96-101). Od 1951 r. była członkiem Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie i w ramach tej działalności wygłaszała odczyty, drukowane w „*Roczniku*” tego Towarzystwa.

Na szczególną uwagę zasługuje Jej dorobek dydaktyczny, na który złożyły się prace magisterskie, seminaryjne i doktorskie prowadzone pod Jej kierunkiem. Na użytek studentów miejscowych i korespondentów przygotowała skrypt pt. *Wskazówki metodyczne do nauki gramatyki opisowej języka polskiego*. Z kierowanych przez Nią i ogłoszonych drukiem prac na stopień magistra filozofii w zakresie filologii polskiej należy wymienić wydaną w 1964 r. w serii „*Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego PUNO*”, z. 1, pracę G. Ganther pt. *Funkcja składni w ukształtowaniu rytmicznym utworu na materiale „Ballada o chorym księżycu” Beaty Obertyńskiej*. Największy jednak nacisk położyła prof. Heydzianka-Pilatowa w ostatnim okresie na badanie przemian języka polskiego pod wpływem języka angielskiego, zwłaszcza u dzieci polskich imigrantów. W „*Roczniku Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie*” t. X przedstawiła *Przebieg dotychczasowych badań nad językiem dzieci polskich emigrantów w Londynie*. Wraz ze swymi studentami stworzyła swego rodzaju szkołę, pracującą na materiałach zbieranych na miejscu. Prace na ten temat, zarówno magisterskie, jak i inne pisane na seminariach pod Jej kierunkiem i opublikowane w wymienionych „*Zeszytach Naukowych*” są znane wszystkim polskim językoznawcom badającym interferencje w języku polskim za granicą i często w ich pracach cytowane. Należą tu następujące pozycje: J. Otwinowska, *Wpływ języka angielskiego na system fleksyjny rzeczownika w języku dzieci polskich w Londynie*, *ibidem* z. 2, 1966; L. Dydymski, *Wpływ języka angielskiego na wymowę polską młodzieży w Londynie*, *ibidem* z. 3, 1970; L. Hofman, *Procesy przyswajania wyrazów angielskich w języku polskim*, *ibidem* z. 4, 1967. Znana mi jest również (w maszynopisie) przygotowana pod kierunkiem prof. J. Heydzianki-Pilatowej rozprawa doktorska Ludmiły Hofman pt. *Spostrzeżenia nad językiem Polaków osiadłych w Anglii poza Londynem (na prowincji)*, oparta na materiałach zaczerpniętych z listów do biura podróży. Na tej podstawie jej autorka doktoryzowała się w 1985 r. Wiadomo mi także, iż w 1986 r. opracowywana była praca magisterska o dialekcie śląskim z okolic Radzionkowa na podstawie tekstów mówionych i pisanych autochtonta tej ziemi, męża magistrantki.

Niestety, z biegiem czasu wraz ze starzeniem się pokolenia wychodźczego i przechodzeniem młodszych generacji na uczelnie angielskie, zainteresowanie polskim językoznawstwem maleje i zmniejsza się ilość studentów tego kierunku w PUNO. Odejście prof. Heydzianki-Pilatowej kończy z pewnością pewien etap działalności PUNO w dziedzinie filologii polskiej, której Pani Profesor przez blisko 40 lat patronowała i przewodziła. Była osobą o umiejętności praktycznego działa-

nia w każdej sytuacji i w różnych środowiskach, wszędzie tam, gdzie rzucił Ją los nie zawsze łaskawy; zawsze też znajdowała pole dla obserwacji i badań naukowych filologa. Posiadała ponadto siłę przyciągania do siebie grona studentów, z którymi spotykała się na niekończących się dyskusjach na różne, nie tylko naukowe tematy. Rezultaty naukowe i dydaktyczne osiągnęła niewątpliwie dzięki pracowitości i zapałowi do pracy, uczciwości badawczej i dążeniu do ciągłego doskonalenia metod i warsztatu naukowego. Cechowało Ją zrozumienie konieczności ścisłego kontaktu nauki polskiej na obczyźnie z nauką w Kraju, przekonanie o jedności nauki i kultury polskiej. Prof. Heydzianka-Pilatowa prowadziła rozległą korespondencję z naukowcami w Polsce i w innych krajach, zapraszała ich do Londynu i gościła, zawsze żywo interesując się aktualnym życiem naukowym różnych środowisk, zwłaszcza w zakresie bliskich Jej tematów badawczych. Nieraz konsultowała się, prosiła kolegów po fachu o radę i pomoc w rozwiązywaniu trudniejszych problemów naukowych. Ale też informowała swoje londyńskie środowisko o pracach, które ukazywały się w Polsce. Była doskonale zorientowana w najnowszej literaturze przedmiotu, a prace Jej uczniów wyróżniają się dokładną znajomością aktualnego stanu badań i bibliografii zarówno krajowej, jak i światowej. O tę literaturę często osobiście się starała i na własny koszt sprowadzała do Londynu.

W ostatnich latach osamotniona i schorowana, zgnębiona zwłaszcza utratą wzroku, nie mogła podtrzymywać już kontaktów z Ojczyzną w takim zakresie jak dotąd, osobiście lub korespondencyjnie. Doświadczyla, jak gorzki jest los starego, samotnego człowieka na obcej ziemi. Zgodnie z Jej życzeniem po śmierci zawieziono Jej prochy do Polski, do Wrocławia, gdzie odbyły się uroczystości pogrzebowe¹.

Prof. dr Janina Heydzianka-Pilatowa wniosła trwały ślad do nauki polskiej zarówno w Kraju, jak i na ważnej placówce naukowej za granicą, jaką jest Polski Uniwersytet na Obczyźnie.

Część Jej pamięci!

Barbara Szydłowska-Ceglowa

PROF. DR HABIL. WALERIAN SOBISIAK
(1924 - 1987)

W dniu 1 czerwca 1987 r. zmarł niespodzianie podczas pełnienia obowiązków naukowo-dydaktycznych prof. dr hab. Walerian Sobisiak — wicedyrektor Instytutu Kulturoznawstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, członek Komitetu Badań Polonii Polskiej Akademii Nauk, członek Rady Naukowej Zakładu Badań nad Polonią Zagraniczną Polskiej Akademii Nauk w Poznaniu, a także wielu naukowych towarzystw krajowych i zagranicznych.

Urodził się 27 listopada 1924 r. w Rawiczu. Tam też, jeszcze przed wybuchem II wojny światowej, rozpoczął naukę w gimnazjum. W latach okupacji pracował w charakterze pracownika fizycznego w ogrodnictwie, sklepie żelaza i fabryce mebli. Wywieziony w 1944 r. na tzw. *Einsatz*, powrócił po zakończeniu wojny do rodzinnego Rawicza i kontynuował naukę w tamtejszym gimnazjum. Po złożeniu egzaminu

¹ Serdecznie dziękuję Pani Doktor L. Hofman za przysłanie mi materiałów biograficznych potrzebnych do opracowania tego wspomnienia, m. in. artykułu Józefa Bujnowskiego pt. *Janina Heydzianka-Pilatowa* w „Dzienniku Polskim” w Londynie z 5 I 1987 r., z którego korzystałam.